

UNA ESCOLA RURAL DELS SEGLES XIX-XX: EL COL·LEGI DE SANT AGUSTÍ DE LA SELVA DEL CAMP

Ramona Valls i Montserrat
Universitat de Barcelona

0. GÈNESI D'AQUEST TREBALL

Durant el mes d'agost he anat uns dies a cercar repòs en un lloc tranquil, i l'atzar ha fet que anés a parar a La Selva del Camp; potser no l'atzar, sinó el gust pels llocs de vida rural. Després d'un final de curs molt atrafegat i d'un llarg viatge al Japó participant activament en el IV Congrés del Consell Mundial de Societats d'Educació Comparada era necessari descansar en un lloc ben tranquil. I com que els que ens dediquem a l'ensenyament tenim el costum de fixar-nos en les escoles, i és amb els nens i nenes les primeres persones que normalment parlem al anar de vacances, ells m'han ensenyat les seves escoles; i, l'estada en aquesta vila m'ha fet adonar de que hi havia una escola que ja no existeix però que està viva en la gent que per ella hi ha passat.

I com a fruit del recull de les converses que he anat tenint, completades amb alguna publicació, ha sortit aquest treball.

1. INTRODUCCIÓ

La Selva del Camp, típica vila de contacte entre el pla i la muntanya, comptava l'any 1900 amb el nombre de 2.942 habitants (1). Situada al nord de Reus al peu de la serra que per aquesta banda tanca el camp de Tarragona, on el terreny va devallant fins a la planúria del Camp, s'alça cenyida d'antigues torres voltades pels ravols que s'han anat originant davant les muralles.

Segons Carreras i Candi poden calcular-se a començament de segle, en nombre de vint-i-sis els carrers de la Selva del Camp, a més de varies places i placetes(2). El carrer més important conegut per carrer Major, de nord a sud de la vila és un dels antics camins que uniren la plana del Camp amb les muntanyes de Prades i que segurament donà origen a la localitat. A l'any 1900 "s'alçaven a La Selva del Camp 758 edificis, 32 d'un pis, 41 de dos i 685 de tres, a més de 25 masies o cases de camp dins el perímetre de cinc-cents metres i 46 a distància més llunyana" (3). L'ajuntament sostenia dues escoles d'instrucció primària complertes. Els claretians anaren a establir-se al convent de Sant Agustí l'any 1868 (4) i fundaren un col·legi que, junt amb les dues escoles que sostenia l'ajuntament, foren els tres centres escolars on es formaren els selvatans en l'últim terç del segle XIX i primer del XX.

2. EL COL·LEGI DE SANT AGUSTÍ

Eufemià Fort i Cogul en la seva obra *El convent de Sant Agustí a La Selva del Camp*, vol. III, situa la fundació del col·legi l'any 1889. El superior de la comunitat dels claretians adequà unes habitacions als baixos de la nau del convent que donava al camí de Tarragona, entre la porteria i la cel·la prioral i aquest local provisional fou inaugurat el 13 d'octubre del 1889. Al mateix temps, a l'hort, era aixecat un cos d'edifici destinat a col·legi, i fou inaugurat l'any següent. El juny del 1891 es celebrà ja l'examen públic dels alumnes, el que constituí un aconeixement per a la vila (5).

"La glòria inicial dels missioners claretians a la Selva pervé directament de llur Fundador que la féu possible amb l'ajut moral i econòmic. El fundador de la casa de La Selva fou Sant Antoni Maria Claret" (6).

El col·legi fou regentat gairebé sempre per tres germans de la congregació, ordinàriament sota la direcció d'un pare de la congregació que n'era l'administrador.

Dels mestres més recordats vinculats al col·legi donaren algunes dades facilitades pel G. Manuel Piqué i Llimiana i pel P. Jaume Mª Torra i Riba i per antics alumnes. En l'ordre d'enumeració es segueix el que dona Eufemià Fort i Cogul en l'obra citada.

G. Josep López i Fernández: Natural de Puerto de Santa Cruz (Cáceres) fou a La Selva amb el càrrec de mestre el 3 de desembre del 1895; més tard es reintegrà a la seva província religiosa d'Andalusia.

G. Manuel Piqué i Llimiana: Nasqué a Pont de Suert el 29 de març del 1883. Fou mestre a La Selva des del 1906 al 1912 (7). Tots els antics alumnes que viuen el recorden agradament. Actualment viu a Tarragona i als seus 97 anys gaudeix d'una capacitat de raonament i d'una memòria admirables.

G. Pau Aguadé i Massoni: Nascut a Vilabella el 29 de març del 1883 exercí el magisteri a La Selva del Camp en la primera i segona dècada del segle. Després fou traslladat, però a l'any 1935 hi tornà. Fou un mestre molt apreciat pels seus alumnes.

G. Sebastià Balcells i Tonijuan: Havia nascut a Fuliola el 3 de desembre del 1885 i residí molts anys a La Selva del Camp com a mestre del parvulari i més tard en fou del grau superior. Excel·lent mestre que exercí el magisteri amb eficàcia i intensa vocació.

G. Simeó Ruiz i Caseda: Nasqué a Calahorra el 18 de febrer del 1863 i fou mestre a La Selva del Camp a la segona dècada del segle actual encara que ja hi havia residit a finals del segle anterior. Tingué al seu càrrec el grau mitjà. Es trobà amb un problema a l'hora d'ensenyar i fou la diferència de llengua, però s'esforçà per superar-ho.

P. Manuel Mascaró i Borràs: Nascut a Riner el 29 d'octubre del 1882 exercí el càrrec de ministre de la comunitat i de director del col·legi. Es destacà per la seva bonhomia.

G. Josep Soler i Serratosa: Natural de Vic on nasqué el 17 de desembre del 1883. El seu magisteri caigué molt bé en l'ambient rural, la seva manera d'ensenyar era molt apropiada als nens del medi en que vivia.

G. Gregori Casas i Martín: El 17 de novembre del 1857 nasqué a Valverde. Estigué de mestre del parvulari de La Selva del Camp des del 1917 al 1921.

P. Josep Puig i Bret: Havia nascut a Cistella el 28 d'abril del 1860. Com a administrador, fou director del col·legi uns quants anys després, al 1919 s'encarregà del grau superior.

P. Llorenç Font i Bofill: A la vila de Berga el dia 9 de setembre del 1875 vegé la llum primera. Pràcticament de l'any 1900 al 1936 residí a La Selva on treballà amb força intensitat.

P. Jesús Maria Companys i Alzinet: Nasqué a les Borges Blanques el 13 de desembre del 1883. Home dotat d'una paciència extraordinària i d'una bondat exquisida exercí el magisteri amb gran entrega.

G. Josep Rossell i Borrell: Havia nascut a Gornal l'1 de novembre del 1872. Començà la seva docència a La Selva del Camp l'any 1920 i exercí fins el 1936. A l'any 1939 desitjà restablir el col·legi però no fou possible. El seu record és molt viu entre els seus antics alumnes.

P. Pere Peremiquel i Torruella: Nascut a Súria el 3 de novembre del 1891. Fou director del col·legi de La Selva del Camp cap a l'any 1926.

P. Josep Nolla i Gili: Era natural de Riudecanyes on nasqué el 5 de juny del 1905. Fou director del col·legi cap a l'any 1930.

P. Àngel Canals i Jorba: Natural de L'Atmetlla de Merola, nascut el 3 de desembre del 1904, fou director l'any 1931.

G. Magí Aragonès: A la Vall d'Uxó nasqué el 23 de febrer del 1894. Al 1926 ja era mestre del col·legi; hi residí durant uns quants anys.

P. Jaume Maria Torras i Riba: Natural de Balsareny, nascut el 20 de juliol del 1906 exercí de mestre durant els anys 1932 i 1933. Escrigué l'obra pedagògica *La educación de los niños según el P. Claret*. Ha publicat diferents articles sobre temes educatius. Actualment resideix a Tarragona.

3. IDEARI PEDAGÒGIC

L'ideari pedagògic d'aquesta escola estava basat en el pensament del P. Claret. Llegim en l'obra *El colegial instruido*, cap. XVI, Del estudio: "es indispensable el estudio para adquirir la ciencia"... "la prudencia y la sencillez siempre deben andar juntas en un joven virtuoso, pues la prudencia sin sencillez y astucia, y la sencillez sin prudencia es de tontos"... "ha de persuadirse que se debe aplicar al estudio" (8).

Encara que l'escola de La Selva del Camp fos una escola petita, que constava de tres aules, parvulari, grau inferior i grau superior, els mestres que per ella passaren coneixien molt bé els escrits del P. Claret referent al mètode sintètic i analític i empraven en cada moment la metodologia adequada a la classe. El P. Claret escriu: "El método para estudiar no es otra cosa que un cierto orden que se debe guardar en las cosas que se quieren aprender. Una de las cosas más esenciales para aprender y conservar lo que una vez se ha aprendido, es el método. El método es de dos maneras, sintético y analítico: el sintético es el que sube de los particulares al general o céntrico, como se practica en geometría; y analítico es el que baja del centro o general al particular, y se extiende en todas ramificaciones. Se ha de empezar por el método analítico... ..No intentamos destruir el método de Ollendroff, que es el método de la práctica o ejercicio, mayormente en la gramática o arte de hablar, pues que se obtiene más fácil y prontamente el fin, que es el hablar, y es además el más natural, pues vemos que los niños en el regazo de su madre aprenden el idioma que ella les habla, sin darle ninguna regla; y a buen seguro que al cabo de algún tiempo lo pronuncian con más propiedad que el hombre extranjero que emprende estudiarlo; y así para la gramática y lengua recomendamos los tres métodos ya indicados, el de Ollendroff, el analítico y el sintético" (9) "...No hay cosa tan necesaria para aprender como el método; con él se adelanta mucho, y sin él muy poco o nada" (10).

Al assenyalar les regles que aniran bé al col·legi diu: "Se ha de aplicar al estudio con fuerza de voluntad y perseverancia... Tomará el libro de texto sobre el que ha de estudiar... leerá el prólogo para saber cuál es su objeto; luego leerá el índice del mismo libro, para enterarse de sus partes y capítulos..." (11).

Per recordar el que s'estudia dóna unes normes: "1ª Que se entienda bien, pues que difícilmente se olvida uno de lo que se aprendió con perfección, y por lo mismo no se pasará a otra cosa hasta que se entienda bien la que se tiene entre manos, ya estudiando en el libro, ya consultando a quién sabe. 2ª Fijar o clavar alguna cosa con algún verso que contenga el extracto o puntos principales, o nombres de letras iniciales que él mismo se podrá formar y entender. 3ª Las épocas, fechas y números se conservan muy bien por medio de un nombre análogo a la materia que cada uno se podrá forjar, dando a las letras o a algunas de ellas el valor de las cifras que expresen la época, fecha o número" (12).

El jove estudiós per formar, conservar i augmentar el tresor científic es valdrà de notes, extractes, compendis i judicis. El P. Antoni Maria Claret escriu: "Para formar las notas científicas se portará del modo siguiente: Mientras lee un libro, al dar con alguna cosa de mucha importancia, con el lápiz hará una raya, señal o nota en el margen del mismo libro; y leído el capítulo, volverá a leer aquellas palabras delante de las cuales está la raya o nota; y cuando habrá leído todo el libro, volverá a leer las mismas palabras. Así lo practicaba Plinio el mayor, por manera que jamás leía libro alguno que no hiciese semejantes notas. Leibnitz practicaba lo mismo, y con este cuidado se le quedaban tan impresas en la memoria aquellas palabras, que jamás tuvo necesidad de volver a leer lo que una vez había leído. Esto lo practicará en los libros que son propios, y que tiene proporción de leer siempre que quiere; pero si los libros no son propios, hará extractos, compendios y juicios".

«Los extractos son copias literales de los mejores pasajes y trozos del libro. Para hacer bien los extractos se han de observar tres cosas, a saber: 1ª Solamente copiará las cosas más importantes por la materia, o por su estilo o por la novedad, etc. 2ª No ha de escribir mucho sino las cosas principales, notando el autor, el libro, capítulo y página. 3ª No ha de formar el extracto mientras va leyendo, porque esto haría molesta la lectura; mientras irá leyendo, al dar con alguna cosa interesante, pondrá una señal con un retazo de papel, y leído el libro, copiará lo más interesante de las páginas que ha señalado, y así quedará hecho el extracto”.

“Los compendios los hará de lo más bueno, hermoso y bello del libro u obra, reduciéndolo todo en pocas páginas. No es posible explicar cuánto ayuda al hombre estudioso esta práctica, para conservar el espíritu del autor y formar el propio estilo”.

“Los juicios son muy breves, pero no son menos útiles que los compendios. Se formen después de una atenta y bien meditada lectura del libro u obra. Se nota la edad, el diseño, el estilo, la fuerza de las razones, la utilidad de la materia, y lo más interesante de la obra” (13).

Referent a la gimnástica llegim: “podrán ocuparse en juegos gimnásticos, que recomendamos mucho, pues que la gimnástica aplicada de una manera racional es el más poderoso modificador del organismo humano, porque multiplica y enriquece los manantiales de la vida, desarrolla el cuerpo en proporciones armoniosas, neutraliza los efectos de los trabajos mentales, y en fin, engendra y mantiene un constante equilibrio entre todas las funciones de la economía, conservando en toda edad la salud, el vigor y la belleza. No será por demás advertir, que los juegos gimnásticos han de ser adecuados a la edad y estado físico en que se halla cada uno: y para que el ejercicio muscular sea realmente provechoso, es preciso que reuna la circunstancia de ser agradable” (14).

No tot això era possible a l'escola de La Selva del Camp, en un ambient rural amb els mitjans que es disposava. Els mestres d'aquesta escola es dedicaren, per damunt de tot, a formar els nois. Els donaven una cultura i una preparació per a guanyar-se la vida amb el treball. La font principal de riquesa de la vila, a començament de segle, era l'agricultura, especialment la provinguda de l'avellaner, havent-hi dos sindicats agrícoles o cooperatives de pagesos (15).

4. TESTIMONIATGE VIVENT

El record d'aquesta escola roman viu en els antics deixebles. Com a testimoni real queda un gran nombre de selvatans formats en aquest centre. Tots ells guarden un apreci i una estima als seus mestres.

Anton Gatà, nascut l'any 1890, que va seguir l'escolaritat en el col·legi de Sant Agustí, recorda vivament els anys en que anava a l'escola dels claretians i com els ensenyaven a llegir, escriure, comptar, algunes nocions de geografia i història i de catecisme i altres coses. Els seus 90 anys gaudeix d'una salut ferma i d'unes ganes de viure precioses. Enyora, diu, el fer d'organista a la parròquia. Tota la seva vida ha viscut i ha treballat a La Selva en la seva casa pairal, i el diumenge tocava l'orgue.

Joan Arbós recorda que un bon nombre de nens de La Selva anaven al Col·legi de Sant Agustí, i que tots hi anaven molt contents. En acabar l'escolaritat, diu, feiem de pagès, manobre o altres treballs, seguint la major part l'ofici del pare.

Robert Poblet considera que els anys d'escola a Sant Agustí li han marcat en la seva vida, i que ell és molt feliç i guarda els ensenyaments rebuts sobretot del G. Rossell, home que amb un esperit senzill els educava i a la vegada es feia estimar.

L'horari d'aquesta escola, diu en Robert Poblet, era de 8,30 a 12 i de 2,30 a 6. Es practicava molt esport. Els dijous a la tarda es feien excursions.

L'escola ensenyava cant, teatre, poesia, dibuix. La labor cultural era molt ampla. Tots els nois del poble el diumenge hi anaven i feien activitats culturals que estimulaven a tots.

Joaquim Duran té un record ben agradós dels anys de la seva infantesa. Avui té 65 anys i fa de ferrer, treballa molt i, amb agraïment parla de la bona formació rebuda a l'escola.

Octavi Ollé, Ignasi Cabré i Andreu Baseda, entre molts d'altres són també testimonis vius de l'obra educativa d'aquesta escola. Amb gran estima recorden l'ensenyament rebut.

I l'Orfeó Selvatà que deixà un solc profund de consciència musical en els selvatans tingué el seu origen en les activitats musicals portades a terme a Sant Agustí. Antics alumnes de l'escola municipal recorden com els diumenges anaven a l'escola dels claretians i feien activitats d'esbarjo tots els nois de la vila.

ARXIU I BIBLIOTEQUES CONSULTADES:

Arxiu de Casa la Vila, de La Selva del Camp.
 Arxiu Històric Arxidiocesà, de Tarragona.
 Arxiu Pairal de la Congregació Claretiana, de Vic.
 Arxiu Parroquial, de La Selva del Camp.
 Arxiu Provincial de la Congregació Claretiana, de Barcelona.
 Biblioteca de l'Ateneo "El Lauro", de La Selva del Camp.
 Biblioteca de la Comunitat Claretiana, de Montgat.
 Biblioteca de la Comunitat Claretiana, de Tarragona.

NOTES

- (1) Segons resulta del Nomenclàtor oficial publicat en 1904 per la Direcció general de l'Institut geogràfic i estadístic amb referència al 31 de desembre de l'any 1900.
- (2) CARRERAS CANDI, F.: *Geografia General de Catalunya*. Prov. de Tarragona per E. Morera i Llauredó. Barcelona. Ed. Alberto Martín, s/a. pàg. 669.
- (3) Idem.
- (4) FORT I COGUL, Eufemià: *El convent de Sant Agustí a la Selva del Camp*. La Selva del Camp, Edicions Analecta Selvatana, 1950 Vol. I, pàg. 9.
- (5) Idem. Vol. III, pàg. 127.
- (6) Idem., pàg. 17.
- (7) Dades facilitades pel mateix G. Manuel Piqué.
- (8) CLARET, Antonio María: *El colegial instruída*. Barcelona, librería Religiosa, 1894. Tomo I, pàgs. 178, 179, 182.
- (9) Idem., pàgs. 186-187.
- (10) Idem., pàg. 189.
- (11) Idem., pàg. 190.
- (12) Idem., pàg. 192.
- (13) Idem., pàgs. 199-201.
- (14) Idem., Pàg. 241.
- (15) CARRERAS CANDI, F.: O. Cit., pàg. 671.